

Ստրասբուրգ, 16-ը մայիսի 2002թ.

ACFC/OP/I(2002)5

**ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՍԱՄՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԱՅԻՆ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԿԱՐԾԻՔ

Բովանդակություն

- I. Սույն կարծիքի պատրաստումը
- II. Ընդհանուր դիտողություններ
- III. Հատուկ մեկնաբանություններ
- IV. Խորհրդատվական կոմիտեի հիմնական եզրահանգումները և մեկնաբանությունները
- V. Եզրափակիչ դիտողություններ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հայաստանի սկզբնական ազգային զեկույցը 2001թ. հունիսի 11-ին ստանալուն պես (այնինչ պետք է ստացվեր 1999թ. նոյեմբերի 1-ին) Խորհրդատվական կոմիտեն 2001թ. սեպտեմբերի 10-14-ը տեղի ունեցած 11-րդ հանդիպմանը սկսեց ազգային զեկույցի ուսումնասիրությունը: Ուսումնասիրության շրջանակում Խորհրդատվական կոմիտեի պատվիրակությունն այցելեց Հայաստան 2001թ. դեկտեմբերի 10-14-ը՝ կառավարության ներկայացուցիչներից, ինչպես նաև հասարակական կազմակերպություններից և այլ անկախ աղբյուրներից Շրջանակային կոնվենցիայի կատարման վերաբերյալ հետազատելություն ստանալու համար: Խորհրդատվական կոմիտեն ընդունեց իր կարծիքը Հայաստանի վերաբերյալ 14-րդ հանդիպման ընթացքում՝ 2002թ. մայիսի 16-ին:

Խորհրդատվական կոմիտեն ողջունում է միջմշակութային, հարգանքի և ըմբռնման ներդաշնակ մթնոլորտը, որը, ինչպես զեկույցված է, գերիշխում է Հայաստանում, և նշում է Հայաստանի պատրաստակամությունը՝ կատարելու Շրջանակային կոնվենցիան: Այնուամենայնիվ, առկա իրավիճակը ունի որոշ թերություններ, մասնավորապես, կապված կրթության, գանգվածային լրատվության միջոցներին մատչելիության, հասարակական ոլորտում փոքրամասնության լեզուն օգտագործելու և հասարակական կյանքում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց մասնակցության հետ:

Հաշվի առնելով, որ օրենսդրական մակարդակում սահմանափակ թվով դրույթներ են նախատեսված ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության վերաբերյալ, Խորհրդատվական կոմիտեն այն կարծիքին է, որ կարևոր է համապատասխան իրավական հիմք ստեղծելը, և այդ կապակցությամբ կոչ է անում Հայաստանի իշխանություններին վերանայել և ընդլայնել առկա օրենսդրական նախաձեռնությունները: Ինստիտուցիոնալ մակարդակում մասնագիտացած կառավարական մարմնի ստեղծումը կաջակցի իրավասու պետական մարմինների միջև համագործակցությանը և հնարավոր կդարձնի այս ոլորտում զարգացնել իրական պետական քաղաքականությունը:

Ինչ վերաբերում է գործնականին, Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ չնայած կառավարության կողմից նշված թափանցիկությանը՝ պահանջվում են հետազատված ջանքեր՝ ստեղծելու այն պայմանները, որոնք հնարավորություն կտան ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ պահպանել և զարգացնել իրենց մշակույթը և ինքնությունը: Իշխանությունները պետք է կատարեն իրենց նոր նախաձեռնությունները այս ոլորտում հնարավորին չափ արագ, որպեսզի ամրապնդեն ազգային փոքրամասնություններին պետության կողմից ցուցաբերվող օգնությունը, ներառյալ ազգային փոքրամասնությունների մշակութային կենտրոնի ստեղծումը:

Անհրաժեշտություն կա նաև հետազատ միջոցառումներ ձեռնարկել ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ լրատվամիջոցներում մատչելիության և ներկայության հնարավորությունն ընդլայնելու համար: Չնայած այս իրավունքը երաշխավորված է օրենքով, այսուհանդերձ, ներկա դրությունը անբավարար է ինչպես օրենսդրական մակարդակում, այնպես էլ գործնականում: Փոքրամասնությունների լեզվին տրամադրված հեռահաղորդակցման ժամանակը հանրային տեսաձայնային ծառայություններում անհրաժեշտ է ընդլայնել, մասնավորապես՝ հեռուստատեսությամբ, համապատասխան օրենսդրական դրույթների վերանայման միջոցով: Դեռ ավելին. անհրաժեշտ է պետության կողմից ավելի մեծածավալ օժանդակություն ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ էլեկտրոնային և տպագիր մասնավոր լրատվամիջոցներ ստեղծելու համար:

Խորհրդատվական կոմիտեն մտահոգությամբ նշում է կրթության բնագավառի թերությունները, մասնավորապես՝ փոքրամասնության լեզվի կամ լեզվով ուսուցանումը: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է ավելի շատ պատրաստակամություն ցուցաբերեն այս ոլորտում, որպեսզի հնարավորություն ընձեռեն ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց հավասարապես օգտվելու կրթության իրավունքից և զարգացնելու ինչպես փոքրամասնության, այնպես էլ մեծամասնության մշակույթի, պատմության, լեզվի, ավանդույթների իրազեկումը: Հատկապես մեծ ուշադրություն է անհրաժեշտ այս ոլորտում ասորիների և եզդիների նկատմամբ:

Խորհրդատվական կոմիտեն այն կարծիքին է, որ Շրջանակային կոնվենցիայի կատարումը լիակատար չէ՝ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ իրենց վերաբերող որոշումների ընդունման մասնակցության հետ կապված: Խորհրդատվական կոմիտեն հավատացած է, որ իշխանությունները պետք է ընդլայնեն այս անձանց հետ խորհրդակցության ձևերը և դրա վերաբերյալ անհապաղ կատարեն նախատեսված ինստիտուցիոնալ միջոցառումները:

I. ՍՈՒՅՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ

1. Հայաստանի առաջին ազգային զեկույցը /այսուհետև՝ ազգային զեկույց/ ստացվել է 2001թ. հունիսի 11-ին (այնինչ պետք է ստացվեր 1999թ. նոյեմբերի 1-ին): Խորհրդատվական կոմիտեն 2001թ. սեպտեմբերի 10-14-ը տեղի ունեցած 11-րդ հանդիպմանը սկսեց ազգային զեկույցի ուսումնասիրությունը:
2. Ուսումնասիրության շրջանակներում Խորհրդատվական կոմիտեն որոշեց մի շարք կետեր, որոնց վերաբերյալ ցանկացած ավելի պարփակ տեղեկություն ստանալ: Ուստի հարցում ուղարկվեց Հայաստանի իշխանություններին 2001թ. սեպտեմբերի 21-ին, և Հայաստանի կառավարությունը պատասխանեց 2001թ. նոյեմբերի 20-ին:
3. Այնուհետև. Հայաստանի կառավարության հրավերով և Նախարարների կոմիտեի (97)10 որոշման թիվ 32 կանոնի համաձայն՝ Խորհրդատվական կոմիտեի պատվիրակությունը 2001թ. դեկտեմբերի 10-14-ը այցելեց Հայաստան՝ կառավարությունից, հասարակական կազմակերպություններից և անկախ աղբյուրներից, ներառյալ Երևանում ԵԱՀԿ գրասենյակը, Շրջանակային կոնվենցիայի կատարման վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար: Սույն զեկույցը պատրաստելիս Խորհրդատվական կոմիտեն անդրադարձավ Եվրոպայի խորհրդի տարբեր մարմինների որոշ փաստաթղթերի, խորհրդակցեց միջազգային կազմակերպությունների, հասարակական կազմակերպությունների և այլ անկախ աղբյուրների հետ:
4. Խորհրդատվական կոմիտեն սույն կարծիքը ընդունեց 14-րդ հանդիպմանը՝ 2002թ. մայիսի 16-ին, և որոշեց այն փոխանցել Նախարարների կոմիտե:
5. Սույն կարծիքն ընդունված է Շրջանակային կոնվենցիայի 26(1) հոդվածին համապատասխան, որի համաձայն՝ Շրջանակային կոնվենցիայի սկզբունքների կատարելուն ուղղված՝ Կողմերի ձեռնարկած միջոցառումների գնահատման ընթացքում «Խորհրդատվական կոմիտեն աջակցում է Նախարարների կոմիտեին», ինչպես նաև Նախարարների կոմիտեի (97)10 որոշման թիվ 32 կանոնի համաձայն, ըստ որի «Խորհրդատվական կոմիտեն քննարկում է ազգային զեկույցները և փոխանցում իր կարծիքը Նախարարների կոմիտե»:

II. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

6. Խորհրդատվական կոմիտեն ցավում է, որ Հայաստանի առաջին ազգային զեկույցը սահմանված ժամկետից 19 ամիս ուշ է ստացվել: Ազգային զեկույցը տրամադրում է ընդհանուր տեղեկություն զեկույցը կազմելիս ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության վերաբերյալ իրավական և ինստիտուցիոնալ հիմքերի մասին: Միաժամանակ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային զեկույցը Շրջանակային կոնվենցիայի որոշ հոդվածների վերաբերյալ տրամադրում է միայն մակերեսային տեղեկություններ, հատկապես համապատասխան պրակտիկայի հետ կապված, և մանրամասն տեղեկություններ չի պարունակում որոշ ազգային փոքրամասնությունների վերաբերյալ: Այնուամենայնիվ, Խորհրդատվական կոմիտեն գնահատում է այն փաստը, որ ազգային զեկույցը, իրոք, մատնանշում է մի շարք թերություններ՝ կապված Շրջանակային կոնվենցիայի կատարման հետ:

7. Խորհրդատվական կոմիտեն, այնուամենայնիվ, ստացավ իրավիճակի ավելի որոշակի պատկեր հարցումին կառավարության գրավոր պատասխանից և հատկապես Հայաստան կատարած այցից (տես սույն կարծիքի 3-րդ կետը): Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ Հայաստանի կառավարության կողմից կազմակերպված այցը պետական մարմինների և այլ աղբյուրների հետ ուղիղ երկխոսության գերազանց հնարավորություն ընձեռեց: Կառավարության, ինչպես նաև այլ աղբյուրների, մասնավորապես ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների տրամադրած լրացուցիչ տեղեկությունները շատ արժեքավոր էին հատկապես համապատասխան նորմերի գործնական կիրառման և այս ոլորտում վերջին զարգացումների վերաբերյալ:

8. Խորհրդատվական կոմիտեն ողջունում է ազգային զեկույցը կազմելիս ազգային փոքրամասնությունների հետ կառավարության խորհրդակցությունը և մատնանշում է համագործակցության ոգին, որով Հայաստանի իշխանությունները մասնակցում են այս կարծիքը ընդունելու գործընթացին:

9. Խորհրդատվական կոմիտեն խրախուսում է կառավարությանը հետագա միջոցներ ձեռնարկել ավելի իրազեկ դարձնելու համար Շրջանակային կոնվենցիան, դրա բացատրական զեկույցը և միջազգային մակարդակում դրա մոնիտորինգի վերաբերյալ կանոնները, ազգային զեկույցը և համապատասխան փաստաթղթերը՝ հրապարակելու և հրատարակելու միջոցով:

10. Խորհրդատվական կոմիտեն ցանկանում է նշել, որ Հայաստանի՝ Շրջանակային կոնվենցիայի կատարումը գնահատելու ընթացքում կոմիտեն հաշվի է առել երկրի առջև ծառայած տնտեսական լուրջ դժվարությունները: Խորհրդատվական կոմիտեն ցանկանում է Հայաստանի իշխանություններին իր շնորհակալությունը հայտնել Շրջանակային կոնվենցիան կատարելու մտահոգության համար, չնայած որ քաղաքականության և միջոցառումների կատարումը, որպես կանոն, պահանջում է ֆինանսական բավականին միջոցներ:

11. Կարծիքի հետագա մասում ասվում է, որ, ըստ առկա տեղեկության, մի շարք հոդվածների առումով Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ հոդվածների կատարումը ենթակա չէ հատուկ դիտարկումների: Խորհրդատվական կոմիտեն ցանկանում է պարզաբանել, որ տվյալ հայտարարությունը չպետք է հասկացվի որպես սահագանգ, թե ներկայումս ձեռնարկվել են համապատասխան միջոցառումներ, և ջանքերը այս բնագավառում կարող են թերագնահատվել կամ նույնիսկ դադարեցվել:

Իրոք, կոմիտեն համարում է, որ Շրջանակային կոնվենցիայի պարտավորությունների բնույթը իշխանություններից պահանջում է կայուն և շարունակական ջանքեր՝ կոնվենցիայի սկզբունքները հարգելու և նպատակներին հասնելու համար: Դեռ ավելին, այդ հարցերի որոշակի վիճակը Շրջանակային կոնվենցիայի՝ վերջերս ուժի մեջ մտնելու լույսի ներքո կարող է այս փուլում համարվել ընդունելի, բայց այդպես չպետք է լինի հետագա մոնիտորինգի շրջանակներում: Վերջապես, հնարավոր է՝ ժամանակի ընթացքում պարզվի, որ տվյալ փուլում համեմատաբար ցածր նշանակության թվացող հարցերը թերագնահատված են եղել:

III. ՀԱՏՈՒԿ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 1-19-ԲԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Հոդված 1

12. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանը վավերացրել է մի շարք համապատասխան միջազգային փաստաթղթեր: Հիմնվելով ներկայիս առկա տեղեկատվության վրա՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ սույն հոդվածի կատարումը ենթակա չէ հետագա դիտարկումների:

Հոդված 2

13. Հիմնվելով իր տրամադրության տակ ունեցած առկա տեղեկության վրա՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ սույն հոդվածի կատարումը ենթակա չէ հատուկ դիտարկումների:

Հոդված 3

14. Խորհրդատվական կոմիտեն ընդգծում է, որ Շրջանակային կոնվենցիայում սահմանման բացակայության դեպքում Կողմերից յուրաքանչյուրը պետք է քննարկի Շրջանակային կոնվենցիայի կիրառման ոլորտը իր տարածքում: Ուստի Հայաստանի կառավարության դիրքորոշումը, ենթադրվում է, կլինի այդ քննարկման արդյունք:

15. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ քանի որ Կողմերն այս առումով ունեն գնահատման հնարավորություն իրենց երկրի յուրահատուկ հանգամանքները հաշվի առնելու համար, մյուս կողմից կոմիտեն նշում է, որ դրանք պետք է կատարվեն միջազգային իրավունքի համընդհանուր սկզբունքներին և 3-րդ հոդվածի հիմնարար դրույթներին համապատասխան, և կոմիտեն հատկապես ընդգծում է, որ Շրջանակային կոնվենցիայի կատարումը չպետք է հանդիսանա կամայական կամ անարդարացի տարբերակումների աղբյուր:

16. Այս պատճառով Խորհրդատվական կոմիտեն իր պարտքն է համարում Շրջանակային կոնվենցիայի կատարման ոլորտի ուսումնասիրությունը՝ հավաստիանալու, որ կամայական կամ անարդարացի տարբերակումներ չեն կատարվել: Դեռ ավելին, կոմիտեն համարում է, որ պետք է հավաստիանա 3-րդ հոդվածով նախատեսված հիմնարար սկզբունքների պատշաճ կատարման մեջ:

17. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ «ազգային փոքրամասնություն» արտահայտությունն իրավական ձևակերպում չի ստացել Հայաստանում, չնայած Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային զեկույցում խոսվում է այն մասին, որ այդ եզրույթը գործնականում նշանակում է «Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներ, որոնք իրենց էթնիկական ծագումով տարբերվում են երկրի հիմնական բնակչությունից»: Այս սահ-

մանումը հավանաբար կրկնում է Հայաստանի համար 2001թ. հունվարին ուժի մեջ մտած՝ Անկախ պետությունների համագործակցության՝ Ազգային փոքրամասնություններից պատկանող անձանց պաշտպանության մասին կոնվենցիայում հանդիպող սահմանումը:

18. Խորհրդատվական կոմիտեն նաև նշում է, որ պաշտոնապես ճանաչված ազգային փոքրամասնությունների ցուցակ չկա, և այդ առումով գոյություն ունի անորոշության որոշակի չափ: Ազգային զեկույցը հիշատակում է 20-ից ավելի «ազգությունների» առկայությունը, որոնցից 11-ը ընդգրկված են բաց ցուցակում. գերմանացիներ, բելառուսներ, վրացիներ, հույներ, հրեաներ, քրդեր, լեհեր, ռուսներ, ասորիներ, ուկրաինացիներ և եզդիներ:

19. Խորհրդատվական կոմիտեն այս առումով նշում է եզդիների և քրդերի ազգային ինքնության վերաբերյալ առկա տարաձայնությունը՝ կապված նրանց՝ մեկ ազգային փոքրամասնության կամ երկու տարբեր ազգային փոքրամասնությունների պատկանելու հարցի հետ: Խորհրդատվական կոմիտեն հաճելի է նշել, որ վերջին՝ 2001թ. հոկտեմբերին անցկացված մարդահամարը հնարավորություն տվեց շահագրգիռ անձանց ինքնուրույն որակել իրենց որպես եզդիներ կամ էլ որպես քրդեր: Խորհրդատվական կոմիտեն հուսով է, որ մարդահամարի արդյունքները այս առումով պարզաբանումներ կմտցնեն, և կոչ է անում Հայաստանի իշխանություններին համապատասխան ձևով շահագրգիռ անձանց հետ խորհրդակցել ազգային փոքրամասնությունների վերաբերյալ հետագա օրենսդրության նախապատրաստման և ընդունման ընթացքում: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ մարդահամարի թերթիկները պարունակում են ոչ պարտադիր բնույթի կամընտիր հարցեր էթնիկ ծագման վերաբերյալ, ինչպես նաև այլ հարցեր՝ մայրենի լեզվի և այլ լեզուների վերաբերյալ: Արդյունքները, որոնք, ըստ Հայաստանի իշխանությունների, մատչելի կլինեն 2002թ. հուլիսին, պետք է ներկայացնեն Հայաստանի բնակչության կազմի ներկայիս պատկերը հավաստի տվյալների հիման վրա (տես նաև 4-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները):

20. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի իշխանությունները տրամադրել են էթնիկ խմբերի առկայության մասին տեղեկություն, որոնք ներկա դրությամբ ազգային փոքրամասնություններ չեն համարվում: Օրինակ՝ իշխանությունները մանրամասնել են, որ ազգային զեկույցի մեջ հիշատակված 11 ազգային փոքրամասնությունները նրանք են, որոնք ունեն իրենց ներկայացուցչական կազմակերպությունները և ներկայացված են Համակարգող խորհրդում, որը նախագահի աշխատակազմում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցչական մարմին է: Համաձայն իշխանությունների տեղեկատվության՝ այլ էթնիկ խմբերը դժվար է դասել ազգային փոքրամասնությունների թվին, քանի որ բացակայում է որպես այդպիսիք դիտվելու նրանց ցանկությունը: Այս խմբերը չունեն իրենց ներկայացուցչական կազմակերպությունները. մի փաստ, որը դիտվում է, ըստ իշխանությունների, որպես ազգային փոքրամասնություն դիտվելու ցանկության բացակայություն:

21. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ իշխանությունները չեն բացառում այն հնարավորությունը, որ այս խմբերը հետագայում կարտահայտեն իրենց ցանկությունը՝ ճանաչվելու որպես ազգային փոքրամասնություններ: Խորհրդատվական կոմիտեն, այնուամենայնիվ, այն կարծիքին է, որ այն պարզ փաստը, որ ներկայացուցչական կազմակերպություններ չունեցող այս խմբերին պատկանող անհատները Շրջանակային կոնվենցիայի շրջանակներում նույնպես կարող են օգտվել պաշտպանությունից: Խորհրդատվական կոմիտեն հնարավոր է համարում այլ խմբերին պատկանող անձանց, համապատասխան դեպքերում նաև ոչ քաղաքացիների ներգրավումը Շրջանակային կոնվենցիայի կիրառման ոլորտ՝ հոդված առ հոդված սկզբունքի հիման վրա: Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ Հայաստանի իշխանությունները պետք է քննարկեն այս հարցը շահագրգիռ անձանց հետ:

22. Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց պաշտպանության իրավական հիմքերի վերաբերյալ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանությանը նվիրված հատուկ օրենք չկա: Բացի Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 37-րդ հոդվածով տրված ընդհանուր երաշխիքներից, Հայաստանի օրենսդրությունը պարունակում է ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության վերաբերյալ մի քանի մանրամասն դրույթներ: Իշխանությունները այդ բացը համարում են թերություն Հայաստանի օրենսդրության մեջ: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ այդպիսի օրենքի նախագիծը նախապատրաստական փուլում է, և օրենքը կպարունակի ազգային փոքրամասնություններ հասկացության սահմանումը: Կոմիտեն նաև նշում է այդպիսի օրենքի երկու նախագծերի առկայությունը. մեկը մշակվում և նախապատրաստվում է կառավարությանն առընթեր միզբացիայի և փախստականների վարչության կողմից, մյուսը՝ խորհրդարանի նախաձեռնությամբ:

23. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ այս հարցում կառավարման տարբեր մարմինների, ինչպես նաև կառավարման մարմինների և Ազգային ժողովի միջև համակարգման և հաղորդակցության պակասի հետ մեկտեղ նման օրենքի վերաբերյալ համաձայնություն չկա նաև այն անձանց միջև, որոնք մշանակալի դեր ունեն Հայաստանի քաղաքական կյանքում (տես նաև 15-րդ հոդվածի մեկնաբանությունները): Մինչդեռ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունները շահագրգռված են նման օրենքի ընդունմամբ և ցանկանում են ներգրավվել դրա նախապատրաստմանը: Այս առումով ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները իրենց դժգոհությունն են արտահայտում այն առումով, որ իրենք ներգրավված չեն կառավարության նախաձեռնած օրենքի նախագծի նախապատրաստական աշխատանքներում և քննադատաբար են մոտեցել իրենց ներկայացրած նախագծին: Խորհրդատվական կոմիտեն անհրաժեշտ է համարում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համապատասխան պաշտպանությունը ապահովող երաշխիքներ ստեղծելու համար իրավական հիմք ստեղծելը Շրջանակային կոնվենցիայում ամրագրված սկզբունքներին համապատասխան և շահագրգիռ անձանց հետ խորհրդակցությամբ, և կոմիտեն խրախուսում է իրավասու մարմիններին՝ այս առումով կատարել բոլոր անհրաժեշտ քայլերը:

24. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի Սահմանադրությունը, ինչպես նաև Հայաստանի օրենսդրությունը եվրոպական չափանիշներին համապատասխանեցնելու նպատակով վերանայման լայնածավալ գործընթացում են: Այս ենթատեքստում կոմիտեն խրախուսում է իշխանություններին՝ համապատասխան պատասխանատու մարմինները համակարգելու միջոցով երաշխավորել, որ օրենսդրության յուրաքանչյուր փոփոխություն կկատարվի ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կարիքներին համապատասխան՝ դրանով իսկ ապացուցելով, որ Հայաստանի իրավական համակարգը այս ոլորտում կայացած է, և իրավական համակարգը համապատասխանում է Շրջանակային կոնվենցիայի սկզբունքներին:

Հոդված 4

25. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի Սահմանադրությունը ապահովում է յուրաքանչյուր քաղաքացու հավասարությունը օրենքի առջև, և յուրաքանչյուր քաղաքացի առանց խտրականության հավասարապես գտնվում է օրենքի պաշտպանության ներքո, ինչպես նաև երաշխավորում է իրավունքների պաշտպանությունը: Հայաստանի քրեական օրենսգիրքը իշխանությունների կամ անհատների կողմից խտրականությունը արգելող դրույթներ է պարունակում, ինչպես նաև պատիժ է սահմանում ազգային կամ ռասայական հիմքերով հավասարության ցանկացած

խախտման համար: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ այդ դրույթը ուղղված է խտրականության գոհերի իրավունքների պաշտպանությանը: Ինչ վերաբերում է տարբեր սոցիալական ոլորտներում խտրականության դեմ ուղղված պաշտպանությանը (ներառյալ զբաղվածության, բնակության և ծառայությունների մատուցման ոլորտները), որը ապահովվում է քաղաքացիական և վարչական օրենսդրությամբ, Խորհրդատվական կոմիտեն Հայաստանի իշխանություններին կոչ է անում ուսումնասիրել Հայաստանի ներկա օրենսդրության վիճակը այս առնչությամբ, որպեսզի լրացվեն այս ոլորտում առկա բացերը:

26. Մարդու իրավունքների պաշտպանության արտադատական միջոցների վերաբերյալ, որոնք կարող են նշանակալի դեր խաղալ Շրջանակային կոնվենցիայի սկզբունքների արդյունավետ կատարման մեջ, Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ օմբուսմանի մարմինը դեռևս չի հիմնվել, չնայած Եվրոպայի խորհրդին անդամակցելիս դա Հայաստանի ստանձնած պարտավորություններից մեկն է, և համապատասխան օրենքը պետք է ընդունվեր անդամակցությունից հետո 6 ամսվա ընթացքում: Իշխանությունների տվյալների համաձայն՝ օմբուսմանը պետք է նշանակվի խորհրդարանի կողմից և լիազորված է լինելու դիմել սահմանադրական դատարան:

27. Խորհրդատվական կոմիտեն տեղյակ է, որ օմբուսմանի մարմին ստեղծելը սահմանադրական բարեփոխումների բաղկացուցիչ մասն է. գործընթաց, որը կլինի դանդաղ և բարդ: Խորհրդատվական կոմիտեն նաև նշում է, որ այս լիազորությունը 1998թ.-ից կատարում էր ՀՀ նախագահին առընթեր մարդու իրավունքների հանձնաժողովը: Ճանաչելով այս հանձնաժողովի օգտակարությունը և կարևորությունը՝ կոմիտեն նշում է վերջինիս իրավական անորոշ կարգավիճակը և այն փաստը, որ համաձայն իշխանությունների տրամադրած աղբյուրների՝ հանձնաժողովի գործունեությունը դադարում է 2002թ. մարտին: Խորհրդատվական կոմիտեն կոչ է անում իշխանություններին արագացնել օմբուսմանի մարմինը ստեղծելուն ուղղված քայլերը՝ որքանով հնարավոր է՝ համոզիչ դարձնելով, որ նշանակվող անձը կլինի անկախ և իր պարտականությունները կատարելու համար անհրաժեշտ հնարավորություններ կունենա:

28. Խտրականության դեմ օրենսդրության կատարման վերաբերյալ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ իշխանությունները, ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները, հասարակական կազմակերպությունները, հայկական ՉԼՄ-ները ոչ մի տեղեկություն չունեն էթնիկ ծագման հիմքերով խտրականության դեպքերի վերաբերյալ և Հայաստանի դատարանների կողմից նման ոչ մի դեպք չի գրանցվել: Այս առումով նշելով, որ պաշտոնական աղբյուրներից վիճակագրական տվյալների բացակայության հանգամանքներում և հաշվի առնելով որոշակի աղբյուրների տեղեկատվությունը (տես ստորև՝ 40-րդ և 41-րդ կետերը), համաձայն որի, այնուամենայնիվ, առկա են խտրականության որոշ դեպքեր, Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ անհնարին է գնահատել հակախտրականության մեխանիզմների արդյունավետ կիրառումը և, այդպիսով, Շրջանակային կոնվենցիայի 4-րդ հոդվածում նշված սկզբունքները: Ուստի հրամայական է դարձել այս ոլորտում իրավիճակի մոնիտորինգի անցկացումը (տես նաև 6-րդ հոդվածին վերաբերող մեկնաբանությունները):

29. Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող և մեծամասնությանը պատկանող անձանց միջև հավասարությունը զարգացնելուն ուղղված արդյունավետ և լիակատար միջոցառումներին անդրադառնալով՝ Խորհրդատվական կոմիտեն այն կարծիքին է, որ պետությունը պետք է լրացուցիչ ջանքեր կիրառի կրթության, մշակույթի, հասարակական կյանքում ազգային փոքրամասնությունների մասնակցության բնագավառում, և կոչ է անում իշխանություններին քայլեր ձեռնարկել նշված ուղղությամբ (մանրամասնությունների համար ստորև տես 5-րդ, 12-րդ և 15-րդ հոդվածների մեկնաբանությունները):

30. Խորհրդատվական կոմիտեն գիտակցում է, որ հավաստի տվյալների բացակայության պայմաններում Հայաստանի իշխանությունների համար դժվար է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց ամբողջական և արդյունավետ հավասարությունը երաշխավորող միջոցառումներ մշակել և իրականացնել, իսկ միջազգային մոնիտորինգային կառույցներին՝ համոզվել, որ Հայաստանը կատարում է Շրջանակային կոնվենցիայով ստանձնած իր պարտավորությունները: **Խորհրդատվական կոմիտեն գիտակցում է, որ վերջին տասը տարվա ընթացքում Հայաստանում տեղի են ունեցել լուրջ ժողովրդագրական փոփոխություններ, և 2001թ. հոկտեմբերին անցկացվել է նոր մարդահամար, որը առաջինն է երկրի անկախությունից ի վեր: Համաձայն տարբեր աղբյուրների գնահատականների՝ 1989 թ.-ին անցկացրած վերջին մարդահամարից հետո Հայաստանը լքել են հարյուր հազարավոր մարդիկ, այդ թվում՝ նաև աղբբեջանցիներ, ռուսներ, ինչպես նաև այլ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք:**

31. Նկատի ունենալով նոր մարդահամարի կարևորությունը վերոհիշյալ ժողովրդագրական փոփոխությունների պատճառով՝ Խորհրդատվական կոմիտեն գնահատում է այն փաստը, որ մարդահամարի անցկացման մեթոդների կիրառմամբ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք օգտվել են իրենց սպասումները և ցանկությունները արտահայտելու հնարավորությունից: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ մարդահամարի արդյունքներից ստացված տվյալները ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց վերաբերյալ այլ տվյալների հետ մեկտեղ (ad hoc ուսումնասիրությունների, հատուկ կամ նմուշային ուսումնասիրությունների կամ այլ՝ գիտականորեն ընդունված մեթոդի վրա հիմնված գնահատականներով) համապատասխանաբար կդասակարգվեն ըստ տարիքի, սեռի, աշխարհագրական տեղաբաշխվածության:

Հոդված 5

32. Խորհրդատվական կոմիտեն գնահատում է Հայաստանի իշխանությունների կամքը՝ ստեղծելու անհրաժեշտ պայմաններ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց մշակույթը և ինքնությունը պահպանելու և զարգացնելու համար: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Սահմանադրությունը (հոդված 37) երաշխավորում է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող քաղաքացիների իրավունքը՝ պահպանելու իրենց ավանդույթները և զարգացնելու իրենց լեզուն ու մշակույթը:

33. Ինստիտուցիոնալ տեսանկյունից Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ տարածքային քաղաքականության և համագործակցության վարչությունը ստեղծվել է մշակույթի նախարարությունում և պատասխանատու է inter alia /ի թիվս այլոց/ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացրած նախագծերի պետական աջակցության համար:

34. Ինչ վերաբերում է համապատասխան պրակտիկային, Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանում բնակվող տարբեր էթնիկ համայնքների կողմից կազմակերպվել են մի շարք մշակութային միջոցառումներ: Խորհրդատվական կոմիտեն, սակայն, նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունները հայտնում են իրենց ազգային ինքնության և մշակույթի պահպանման ու զարգացման խոչընդոտների մասին: Փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները այն կարծիքին են, որ այս ոլորտում պետության կողմից միայն վերջին մի քանի տարիներին տրամադրվող ֆինանսական օգնությունը անբավարար է, և վերոհիշյալ մշակութային գործունեությունը մեծապես ֆինանսավորվել է համայնքների կողմից: Այսպիսով, չնայած վերջին տարիներին կառավարությանը ուղղված կրկնվող պահանջներին, փոքրամասնությունները դեռ չեն ստացել իրենց մշակութային կենտրոնը ստեղծելու համար անհրաժեշտ օգնությունը: Քանի որ կառավարությունը ընդունում է այս

պահանջին դրական լուծում տալու անհրաժեշտությունը, Խորհրդատվական կոմիտեն կոչ է անում կառավարությանը համապատասխան միջոցներ հայթայթել՝ աջակցելու ազգային փոքրամասնությունների մշակութային կենտրոն ստեղծելուն:

35. Ընդհանուր առմամբ Խորհրդատվական կոմիտեն հավատում է, որ, նկատի ունենալով երկրում տիրող տնտեսական դժվարությունները, իշխանությունները պետք է այս ոլորտում լրացուցիչ ջանքեր գործադրեն: Միևնույն ժամանակ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է պատասխանատու նախարարությունների միջև թույլ համակարգումը, ինչպես նաև ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների և իշխանությունների միջև հաղորդակցության ոլորտի թերությունները: Այսպիսով, թվում է, թե ազգային փոքրամասնությունները իրագել չեն մշակույթի բնագավառում կառավարության պատրաստած իրավական միջոցառումներին և այս բնագավառում իրենց համար գործնական հնարավորությունների մասին անհրաժեշտ չափով տեղեկացված չեն: Ըստ կառավարության՝ մշակույթի վերաբերյալ դրույթներ պարունակող օրենքի նախագիծը, որը ներկայումս քննարկվում է խորհրդարանի կողմից, նախատեսում է պետական աջակցություն, *inter alia* բյուջետային հատուկ միջոցներով աջակցություն ազգային փոքրամասնությունների մշակույթին (տես նաև ստորև՝ 15-րդ հոդվածի վերաբերյալ մեկնաբանությունները):

36. Վերը նշվածի լույսի ներքո Խորհրդատվական կոմիտեն կոչ է անում իշխանություններին ընդունել և կատարել նախատեսված օրենսդրական միջոցառումները հնարավորին չափ շուտ և ապահովել համապատասխան ֆինանսական աջակցություն՝ միաժամանակ ապահովելով, որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների հետ գոյություն ունենա ակտիվ համագործակցություն և պարբերական երկխոսություն:

Հոդված 6

37. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի հասարակությունում տիրում է հանդուրժողականության և միջմշակութային երկխոսության ոգին: Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքները ընդհանուր առմամբ հարգված են և մեծամասնության վերաբերմունքը ազգային փոքրամասնությունների հանդեպ բարյացակամ է: Խորհրդատվական կոմիտեն կոչ է անում կառավարությանը՝ շարունակելու ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց և մեծամասնության միջև հանդուրժողականության մթնոլորտը, փոխադարձ հարգանքը և համագործակցությունը խրախուսելու ջանքերը (տես նաև 30-րդ կետի համապատասխան մեկնաբանությունները):

38. Օրենսդրական ոլորտում Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է Սահմանադրությամբ նախատեսված ազգային, ռասայական կամ կրոնական ատելություն հրահրելու արգելումը, ինչպես նաև օրենսդրական այլ դրույթներ, որոնք արգելում են խտրականությունը, թշնամանքը կամ կամայականությունը ռասայական և էթնիկ հիմքերով: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ այդպիսի արարքների համար նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն:

39. Լրատվության բնագավառում Խորհրդատվական կոմիտեն ուշադրություն է դարձնում «Մամուլի և զանգվածային լրատվության այլ միջոցների մասին» օրենքով կրոնական և էթնիկական հիմքերի վրա բռնություն և թշնամություն առաջացնող հաղորդումների թողարկումները ՉԼՄ-ներով արգելելու հանգամանքին: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ընդհանուր առմամբ, համաձայն ներկայացրած տեղեկության, հայկական ՉԼՄ-ները ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց բացասական պատկերներ չեն հաղորդում: Խորհրդատվական կոմիտեն այնուհետև նշում է, որ հայկական ՉԼՄ-ները մեծ հետաքրքրություն են ցուցաբերում ազգային փոքրամասնությունների՝ գեղարվեստական,

մշակութային և կրոնական իրադարձությունների նկատմամբ՝ փորձելով դրանք մատչելի դարձնել հասարակությանը:

40. Ի կատարումն վերոհիշյալ օրենսդրական դրույթների՝ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ համաձայն ներքին գործերի նախարարության և ՀՀ նախագահին առընթեր մարդու իրավունքների հանձնաժողովի տվյալների՝ նման դեպքերին վերաբերող բողոքներ կամ դատական գործեր չեն եղել: Խորհրդատվական կոմիտեն նաև նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները այս առումով հաստատում են իշխանությունների հայտարարությունները: Այնուամենայնիվ, Խորհրդատվական կոմիտեն հավաստի տեղեկություններ ունի, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց նկատմամբ գոյություն ունի որոշ անհանդուրժողականություն կամ թշնամություն:

41. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ որոշակի աղբյուրներ տեղեկություններ են հաղորդում եզրինների նկատմամբ տեղական իշխանության մարմինների կողմից որոշակի խտրականություն ցուցաբերվելու վերաբերյալ (տեղական պաշարների բաշխման, սեփականաշնորհման գործընթացում հողերի տեղաբաշխման), ինչպես նաև ոստիկանության համապատասխան արձագանքի բացակայության մասին, երբ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք դառնում են թշնամական կամ խտրական գործողությունների օբյեկտ: Չնայած այս դեպքերի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկության պակասությանը՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ պետության պարտքն է կանխարգելել նման դեպքերը, գրանցել նման դեպքերը և տուժածներին երաշխավորել համապատասխան պաշտպանություն: Խորհրդատվական կոմիտեն այն կարծիքին է, որ եթե նույնիսկ նման դեպքերը հազվադեպ են, իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, որպեսզի ապահովեն բոլոր մարդկանց հավասարության իրավունքը օրենքի առաջ և օրենքի պաշտպանությունից օգտվելու հավասարությունը (տես նաև 4-րդ հոդածի վերաբերյալ մեկնաբանությունները):

42. Խորհրդատվական կոմիտեն կցանկանար հղում կատարել 4-րդ հոդվածին՝ համապատասխան վիճակագրության բացակայությանը վերաբերող ուսումնասիրություններին, և քաջալերում է իշխանություններին այս բնագավառում հնարավոր նոր իրադարձությունների մոնիտորինգի նպատակով համապատասխան միջոցառումներ անցկացնել:

43. Ինչ վերաբերում է անձանց կրոնական ինքնությանը, Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ, ընդունելով, որ հասարակությունում հավատքների միջև փոխհարաբերությունները հիմնականում բարեկամական են, մարդու իրավունքների որոշ կազմակերպություններ ևս նշում են կրոնական հանդուրժողականությանը վերաբերող թերություններ, մասնավորապես՝ կրոնական փոքրամասնությունների նկատմամբ, ի տարբերություն Հայ առաքելական եկեղեցու: Խորհրդատվական կոմիտեն մատնանշում է, որ Հայաստանը Եվրոպայի խորհրդին անդամակցելիս պարտավորվել է «երաշխավորել, որ բոլոր եկեղեցիները կամ կրոնական համայնքները, հատկապես ոչ ավանդական համարվողները, կարող են գործել առանց խտրականության»: Խորհրդատվական կոմիտեն քաջալերում է իշխանություններին՝ ավելացնել ջանքերը՝ բարելավելու ինչպես տարբեր կրոնական խմբերի միջև երկխոսությունը, այնպես էլ կրոնական հանդուրժողականությունը:

Հոդված 7

44. Ներկա դրությամբ իր տրամադրության տակ ունեցած տեղեկության հիման վրա Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ սույն հոդվածի կատարումը ենթակա չէ հատուկ դիտարկումների:

Հոդված 8

45. Ներկա դրությամբ իր տրամադրության տակ ունեցած տեղեկության հիման վրա Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ սույն հոդվածի կատարումը ենթակա չէ հատուկ դիտարկումների:

Հոդված 9

46. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի Սահմանադրության 24-րդ հոդվածը և 1991 թ. հոկտեմբերի «Մամուլի և այլ ՁԼՄ-ների մասին» օրենքի 2-րդ հոդվածը երաշխավորում են լրատվական միջոցներով տեղեկություններ ստանալու և հաղորդելու ազատությունը: Խորհրդատվական կոմիտեն, սակայն, նշում է, որ ՁԼՄ-ների մասին օրենքի 5-րդ հոդվածում նշված է, որ հայերենը Հայաստանում ՁԼՄ-ների միջոցով տեղեկության տարածման լեզուն է: Խորհրդատվական կոմիտեն, այնուամենայնիվ, նշում է, որ նույն օրենքը ճանաչում է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքը՝ ստանալ, պատրաստել և տարածել տեղեկություն, ինչպես նաև ստեղծել և օգտագործել իրենց սեփական ՁԼՄ-ները համապատասխան փոքրամասնության լեզվով:

47. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է նաև, որ համաձայն 2000թ. հոկտեմբերին ընդունված և 2001թ. հոկտեմբերին փոփոխված «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» օրենքի 28-րդ հոդվածի՝ հանրային հեռուստատեսությունը և ռադիոյի կազմակերպությունները պետք է զարգացնեն ծրագրեր, որոնք կհամապատասխանեն ազգային փոքրամասնությունների շահերին, և եթե րաժամանակ տրամադրեն փոքրամասնությունների լեզուներով հատուկ հաղորդումներին: Այնուամենայնիվ, Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ այս օրենքը չափազանց սահմանափակ է, քանի որ փոքրամասնությունների լեզվով հեռահաղորդումների ժամանակը բոլոր ազգային փոքրամասնությունների համար սահմանափակվում է շաբաթական 1 ժամ հեռուստատեսությամբ և օրական 1 ժամ ռադիոյով:

Վերը նշված օրենքի անցումային դրույթներին համապատասխան հայրենական արտադրության հաղորդումների հեռարձակման ծավալի վերաբերյալ մինչև 2004թ. 55 տոկոս սանդղակով իրագործումը կարող է ենթադրվել, որ ռուսերեն և փոքրամասնությունների այլ լեզուներով եթերաժամանակը աստիճանաբար կնվազի:

48. Ինչ վերաբերում է գործնականին, Խորհրդատվական կոմիտեն ավստասանքով նշում է, որ էլեկտրոնային լրատվամիջոցներին ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց մատչելիությունը և ներկայությունը բավականին սահմանափակված են: Ազգային փոքրամասնության լեզվով հաղորդումների և ծրագրերի վերաբերյալ այս առումով վերջին մի քանի տարում տեղի է ունեցել անկում: Սա հավանաբար պետության կողմից ցածր աջակցության և մասամբ շահագրգիռ անձանց անբավարար գործողությունների արդյունք է: Օրինակ՝ չնայած վերոհիշյալ օրենսդրական երաշխիքների և իշխանությունների ընդունած դիրքորոշմանը՝ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ հանրային հեռուստատեսությամբ ազգային փոքրամասնության լեզվով հաղորդումներ չկան, բացի հատուկ 7 րոպեանոց ռուսերեն և անգլերեն լրատվական հաղորդումներից, որոնք թողարկվում են կեսգիշերին: Չնայած գոյություն ունեն փոքրամասնությունների մշակույթին, ինքնությանը և արժեքներին նվիրված հեռուստահաղորդումներ, իշխանությունները հավանաբար նախընտրում են, որ փոքրամասնության լեզվով հաղորդումները թողարկվեն հիմնականում ռադիոյով: Հանրային ռադիոյով թողարկվում են ծրագրեր ռուսերենով, եզդիերենով (թողարկվում է ամեն օր), վրացերենով (շաբաթական 1 ժամ), գերմաներենով (շաբաթական 2 ժամից ավել), ինչպես նաև քրդերենով և պարսկերենով: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ Հայաստանի իշխանությունները պետք է անդրադառնան վերոհիշյալ իրավիճակին և

համապատասխան քայլեր ձեռնարկեն՝ ընդլայնելու հանրային լրատվամիջոցներում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համար մատչելի եթերա- ժամանակը:

49. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ոչ մի արգելք գոյություն չունի ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց մուտքը կամ ներկայությունը մասնավոր լրատվական միջոցներում: Դեռ ավելին, Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է ռադիոյի և հեռուստատեսության տարբեր մասնավոր ընկերությունների կողմից այս առումով ընդունված դիրքորոշման մասին, որոնք արտացոլում են իրենց ծրագրերի մեջ տարբեր համայնքների շահերը, ավանդույթները, արժեքները և նրանց մշակութային իրադարձությունները: Որոշ մասնավոր հեռուստատեսային ալիքներ օրական 20-50 րոպե հաղորդումներ են թողարկում փոքրամասնությունների լեզուներով, մասնավորապես՝ ռուսերենով, պարսկերենով և քրդերենով: Յուրաքանչյուր կիրակի մեծամասնության հիմնական հեռուստաալիքներից մեկը տրամադրում է երեսուն րոպե ռուսերեն լեզվով ծրագիր, որն ուղղված է ԱՊՀ երկրների ռուսախոս բնակչությանը:

50. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կողմից տեսալսային հեռահաղորդումների թույլտվության ոչ մի դիմում չի գրանցվել: Հիմնական պատճառներից մեկը հավանաբար հեռահաղորդող ընկերությունների ստեղծման համար երկրում տիրող սոցիալ-տնտեսական դժվարություններից բխող ֆինանսական աղբյուրների պակասն է: Ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները բողոքել են պետության կողմից ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կողմից մասնավոր լրատվական ընկերությունների ստեղծման համար պետական աջակցության բացակայության համար: Նմանապես, Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ըստ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների՝ չնայած ազգային փոքրամասնություններին պատկանող մասնագետներ կան, որոնք կարող են ապահովել լրատվամիջոցների անխափան գործունեությունը, փոքրամասնությունները սակավ հնարավորություններ ունեն մասնագետների պատրաստման և մասնագիտական առաջխաղացման բնագավառում: Խորհրդատվական կոմիտեն պնդում է, որ իշխանությունները ուսումնասիրեն առկա դրությունը և ընդլայնեն այս բնագավառում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց տրամադրվող օժանդակությունը:

51. Ինչ վերաբերում է մամուլին, Խորհրդատվական կոմիտեն մատնանշում է մի շարք հրատարակումներ, որոնցից մի քանիսը թողարկված են ոչ թե շահագրգիռ փոքրամասնության լեզվով, այլ հայերենով, ռուսերենով կամ անգլերենով, այլ կերպ՝ տարբեր լեզուներով: Օրինակ՝ ազգային զեկույցը հիշատակում է 1999թ. մոտ տասը ռուսերեն հրատարակումների առկայության մասին, որոնք պատկանում են ռուսական, ուկրաինական, քրդական, եզդիների և հրեաների համայնքներին: Նույն զեկույցը նշում է, որ 2001թ. մայիսին թողարկվել է 3 նոր հրատարակություն ազգային փոքրամասնությունների համար (ուկրաինական, եզդիների և հրեաների համայնքների համար): Սակայն Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներին չի գոհացնում առկա դրությունը: Չնայած 2001թ. պետությունը ազգային փոքրամասնությունների հրատարակությունների համար որոշ օգնություն է հատկացրել՝ ի պատասխան շահագրգիռ համայնքների խնդրանքի, նրանց ներկայացուցիչները պնդում են, որ հատկացված օգնության չափը բավարար չէ: Խորհրդատվական կոմիտեի կարծիքով Հայաստանի իշխանությունները պետք է ուսումնասիրեն առկա դրությունը և քայլեր ձեռնարկեն այն բարելավելու համար:

52. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ որոշ փոքրամասնություններ այս բնագավառում օգտվում են իրենց բարեկամ երկրների ինչպես ուղղակի օգնությունից, այնպես էլ միջկառավարական համագործակցության միջոցով: Օրինակ՝ Խորհրդատվական

կոմիտեն ողջունում է Հայաստանի և Ուկրաինայի միջև արդյունավետ համագործակցությունը, ինչը հնարավորություն ընձեռեց երկու երկրների համապատասխան համայնքների համար զարգացնել երկու լեզուներով հրատարակությունները:

53. Ընդհանուր առմամբ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ թեև ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համար սկզբունքորեն երաշխավորված է մատչելիությունը զանգվածային լրատվական միջոցներին, այս ոլորտում դեռևս առկա են թերություններ: Խորհրդատվական կոմիտեն նաև մատնանշում է ավելի ընդհանուր դժվարությունների առկայությունը, որոնք ազդում են ոչ միայն ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց վրա. հիմնականում այն փաստն է, որ լրատվամիջոցները ֆինանսապես կախված են պետությունից հարկային համակարգի, հրատարակելու և տարածելու պետական տեսական մենաշնորհի, քաղաքական կուսակցությունների և գործնական շրջանակների մեծ ազդեցության պատճառով:

54. Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ Հայաստանի իշխանությունները պետք է Շրջանակային կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածի պարտավորությունները լիովին կատարելու համար ուժեղացնեն իրենց ջանքերը: Իրագեկված լինելով, որ լրատվամիջոցներին պետության աջակցության վերաբերյալ օրենքի նախագիծն այժմ քննարկման փուլում է, Խորհրդատվական կոմիտեն կոչ է անում իշխանություններին օրենքը նախապատրաստելիս և ընդունելիս հաշվի առնել ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կարիքները: Այս առումով կառավարությունը պետք է խորհրդակցի ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների հետ, որպեսզի համոզվի, որ ցուցաբերած ցանկացած օգնություն բավական կլինի կարիքները բավարարելու և լրատվամիջոցներին մատչելիության առումով փոքրամասնությունների միջև հավասարակշռության հասնելու համար: Դեռ ավելին, Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է երաշխավորեն, որ լրատվամիջոցների անկախության համար բոլոր պայմանները կատարված են, որպեսզի լրատվամիջոցները կարողանան միջէթնիկական փոխըմբռնման մեջ դրական դեր խաղալ:

Հոդված 10

55. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ, համաձայն Սահմանադրության 12-րդ հոդվածի, Հայաստանի պետական լեզուն հայերենն է: Միևնույն ժամանակ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածը ազգային փոքրամասնություններին պատկանող քաղաքացիներին իրավունք է տալիս պահպանել իրենց ավանդույթները և զարգացնել լեզուն ու մշակույթը: Միաժամանակ, 1993թ. ապրիլի՝ «Լեզվի մասին» օրենքի 1-ին հոդվածը, սահմանելով պետության լեզվական քաղաքականությունը, ազգային փոքրամասնություններին երաշխավորում է երկրի տարածքում իրենց լեզուն օգտագործելու ազատությունը:

56. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի օրենսդրությունը ապահովում է անհրաժեշտ երաշխիքներ քրեական վարույթում ներգրավված ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ իրականացնելու իրենց համար հասկանալի լեզվով տեղեկանալու և պաշտպանվելու իրավունքը:

57. Որքանով դա վերաբերում է պրակտիկային, Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ինքնության պահպանումը փոքրամասնության լեզվի միջոցով բոլոր ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների անհանգստության բաղկացուցիչ մասն է: Նրանք համարում են, որ պետությունը պետք է ավելի մեծ ներդրում կատարի այս բնագավառում, որպեսզի աջակցի ազգային փոքրամասնություններին պատկանող բոլոր անձանց կողմից լեզվի իրավունքը կիրառելուն: Խորհրդատվական կոմիտեն այս առումով նշում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող որոշ անձինք, որոնք չեն

պատկանում ռուսական փոքրամասնությանը, ռուսերենը համարում են իրենց մայրենի լեզուն և սովորում ու օգտագործում են այն: Նշելով, որ երկրի՝ անկախություն ձեռք բերելու պահից ռուսերենը աստիճանաբար իր դիրքերն է զիջում հայերենին, որը, օրենսդրության համաձայն, պետք է օգտագործվի բոլոր ոլորտներում, այդ անձինք կարծում են, որ դա արգելք է հանդիսանում իրենց համար՝ ներգրավվելու հայ հասարակության մեջ:

58. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների որոշ ներկայացուցիչներ, բացի փոքրամասնության լեզվով կրթություն ստանալու վերոհիշյալ ընդհանուր երաշխիքներից և դրույթներից, «Լեզվի մասին» օրենքը փոքրամասնության լեզվի պահպանման համապատասխան պաշտպանություն չի ապահովում: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ օրենքը կառավարման հարաբերություններում փոքրամասնության լեզվի կիրառման վերաբերյալ մանրամասներ չի պարունակում: Այս առումով Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ, համաձայն Հայաստանի օրենսդրության, Հայաստանի կառավարման լեզուն հայերենն է ինչպես պաշտոնական քրթակցությունում, այնպես էլ միջգերատեսչական և հասարակական հարաբերություններում: Այնուամենայնիվ, համաձայն ազգային զեկույցի՝ «փոքրամասնության լեզվի կիրառումը վարչական իշխանությունների հետ հարաբերություններում կթույլատրվի այն մարզերում, որտեղ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող բնակչության թիվը բավականին մեծ է»: Սակայն երևում է, որ չկա հստակ չափանիշ, թե ինչն է համարվում «բավականին մեծ թիվ»: Ինչպես ցույց է տալիս իրականությունը, իշխանությունները նշում են, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց բավականին մեծ թիվ ունեցող շրջաններում տեղական իշխանության պաշտոնները հիմնականում գրավում են այդ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները, ինչը փաստացիորեն (դե ֆակտո) հնարավորություն է տալիս հասարակությանը՝ օգտագործելու փոքրամասնության լեզուն կառավարման հարաբերություններում:

59. Խորհրդատվական կոմիտեի կարծիքով, իշխանությունները պետք է փորձեն ապահովել պայմաններ, որպեսզի հնարավոր լինի փոքրամասնությունների լեզուն օգտագործել կառավարման հարաբերություններում Շրջանակային կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությունում հաստատված չափանիշներին համապատասխանող բոլոր շրջաններում: Խորհրդատվական կոմիտեն նաև այն կարծիքին է, որ այս հնարավորությունը չպետք է պարզապես թողնված լինի շահագրգիռ իշխանությունների ազատ ընտրությանը: Խորհրդատվական կոմիտեն, այսպիսով, համարում է, որ Հայաստանի օրենսդրությունը պետք է մանրամասնի այս իրավունքի իրականացման ապահովման պայմանները, և խորհուրդ է տալիս իշխանություններին՝ անհրաժեշտ օրենսդրական և այլ քայլեր ձեռնարկել դրա լիակատար և արդյունավետ իրագործման համար:

60. Ավելի լայն առումով Խորհրդատվական կոմիտեն կոչ է անում իշխանություններին փոքրամասնության լեզվի օգտագործման վերաբերյալ իրավիճակը վերանայել և անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկել՝ խորհրդակցելով շահագրգիռ կողմերի հետ՝ իրենց յուրահատուկ լեզվական պահանջները բավարարելու համար:

Հոդված 11

61. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի օրենսդրությունը փոքրամասնության լեզուն հասարակության համար նախատեսված տեղանունները, փողոցների անվանումները և այլ տեղագրական անվանումներն օգտագործելու հնարավորության վերաբերյալ հատուկ նորմեր չի պարունակում:

62. Այս առումով ազգային զեկույցը մատնանշում է տեղական ինքնակառավարման և երկրի վարչատարածքային սահմանների վերաբերյալ տեքստերի մեջ պարունակվող նշանակալից օրենսդրական դրույթները: Սակայն Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ այդ դրույթները չեն մանրամասնում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց լեզվի իրավունքները: Չնայած այդ հարցի վերաբերյալ ոչ մի բողոք չի ստացվել՝ Խորհրդատվական կոմիտեն խրախուսում է Հայաստանի իշխանություններին՝ ուսումնասիրել առկա իրավիճակը և լրացնել օրենսդրությունը բարեփոխումների շրջանակներում՝ Շրջանակային կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի 3-րդ կետի դրույթները լիարժեք կատարելու համար:

Հոդված 12

63. Օրենսդրության բնագավառում Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Սահմանադրության 35-րդ հոդվածը երաշխավորում է Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու կրթության իրավունքը: Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց վերաբերյալ Խորհրդատվական կոմիտեն մտահոգված է այն փաստով, որ, վերոհիշյալ ընդհանուր երաշխիքից բացի, պետությունը չի կատարում որևէ ակտիվ կրթական քաղաքականություն հօգուտ այդպիսի անձանց և չնչին աջակցություն է ցուցաբերում կամ չի ցուցաբերում ազգային փոքրամասնությունների կրթական նախաձեռնություններին: Ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները ուշադրություն են հրավիրում, որ իշխանությունները լիահույս են շահագրգիռ անձանց գործողություններով և բարեկամ պետությունների օգնությամբ: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է այս կապակցությամբ հանդիպող հիմնական խնդիրները եզրիների և ասորիների կողմից, որոնք բարեկամ պետությունից օգնություն չեն ստանում: Չնայած երկրում ծառայած տնտեսական դժվարություններին՝ կառավարությունը խրախուսվում է լայնորեն ներգրավվել այս ոլորտում այնպիսի գործնական օգնության միջոցներով, որոնք հնարավորություն կտան այդպիսի անձանց իրականացնել իրենց կրթության իրավունքը և քաջալերել իրենց մշակութային պատմական, լեզվական իրազեկությունը և ավանդույթները. այնպես, ինչպես նաև մեծամասնության այդպիսի իրազեկությունը և ավանդույթները:

64. Կրթության մատչելիության հավասար հնարավորությունների կապակցությամբ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձինք կցանկանային, որ կառավարությունը դիտեր այդ հնարավորությունը որպես իրական իրավունք՝ անհրաժեշտ դարձնելու պետության ակտիվ աջակցությունը: Այս ենթատեքստում Խորհրդատվական կոմիտեն մտահոգված է որոշ եզրի երեխաների առջև ծառայած դժվարություններով: Որոշ աղբյուրների համաձայն՝ թույլ կամ գոյություն չունեցող պետական աջակցության խնդիրը, որը չի կարող փոխհատուցվել որևէ բարեկամ պետության օգնությամբ, լրացվում է արհեստիզմի բարձր մակարդակով, մասնավորապես՝ տնտեսական պատճառներով և որոշ աշակերտների ու ուսուցիչների խտրական վերաբերմունքով: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է ուշադրություն դարձնեն այս վիճակին և ձեռնարկեն բոլոր անհրաժեշտ քայլերը՝ նշված թերությունները բացառելու համար:

65. Խորհրդատվական կոմիտեն մտահոգված նշում է ազգային փոքրամասնությունների դպրոցների պատշաճ գործելու համար ռեսուրսների անբավարարությունը: Ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների կողմից շեշտված և կառավարությունում լայնորեն իրազեկված թերությունների հետ միասին Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է ուսուցիչների պակասը ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով դասավանդվող դպրոցների, ազգային փոքրամասնություններին պատկանող երեխաների համար մինչդպրոցական հիմնարկների և հասարակական աջակցության պակասը այդ բնագավառում, ինչպես նաև համապատասխան դասագրքերի և դասավանդման

ծրագրերի բացակայությունը: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց մշակույթը, պատմությունը, կրոնը և ավանդույթները դասավանդվում են միայն կիրակնօրյա դասարաններում՝ հիմնական դասավանդման ծրագրի մաս կազմելով: Այնուհասակ է, որ չնայած օրենսդրությունը երաշխավորում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուն և պատմությունը դասավանդող կիրակնօրյա դպրոցների և ոչ պարտադիր դասարանների գործունեությունը, դրանք բացահայտորեն թույլ են և դժվարությամբ են գործում՝ պետական աջակցության բացակայության պատճառով: Խորհրդատվական կոմիտեն նաև նշում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող աշակերտները ենթարկվում են խտրական վերաբերմունքի այն իմաստով, որ քննությունների ընդունելության տեղեկատվությունը և դպրոցական քննությունները կազմակերպվում են բացառապես հայերենով: Ըստ Խորհրդատվական կոմիտեի՝ իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն բոլոր անհրաժեշտ քայլերը վերոհիշյալ թերությունները բացառելու համար:

66. Ինչևէ, Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է կառավարության կողմից ձեռնարկված կրթության մատչելիության բնագավառում դրական նախաձեռնությունները: Օրինակ՝ ազգային փոքրամասնությունների հարցերով պատասխանատու վարչություն է ստեղծվել ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կրթական բարեփոխումների կենտրոնում: Այս վարչությունը նպատակաուղղված է աջակցելու ազգային փոքրամասնություններին վերաբերող ուսումնական ծրագրերը պետական դպրոցներում նախապատրաստելու, դասագրքեր կազմելու և ֆինանսական միջոցներ հայթայթելու համար՝ համագործակցելով ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց և նրանց միությունների հետ:

67. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ վերջին մի քանի տարիների ընթացքում առաջնահերթ են համարվում ազգային փոքրամասնությանը պատկանող ուսանողների համար բարձրագույն կրթության մատչելիության համար տեղեր հատկացնելը, մասնավորապես այն անձանց համար, ովքեր ցանկանում են իրենց ազգային փոքրամասնության լեզուն սովորելու նպատակով հաճախել դասընթացների:

68. Խորհրդատվական կոմիտեն, բավարար համարելով, նշում է, որ այս բնագավառում իրենց դրական փորձի տեսանկյունից իշխանությունները հայտարարել են իրենց մտադրությունը՝ վերագործարկելու երկկողմ համագործակցությունը կրթության բնագավառում բարեկամ պետությունների հետ Հայաստանում որոշ ազգային փոքրամասնությունների համար: Նրանք հուսով են, որ դա կընդլայնի ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց հնարավորությունները, մասնավորապես, կապված դասագրքերի մատակարարման և ուսուցիչների որակավորման հետ:

69. Խորհրդատվական կոմիտեն խրախուսում է Հայաստանի իշխանություններին՝ իրագործելու վերը նշված գործողությունները առանց հապաղման՝ խորհրդակցելով շահագրգիռ անձանց հետ իրենց յուրահատուկ կարիքների առնչությամբ: Միևնույն ժամանակ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ նշված թերությունները պետք է պարբերաբար շտկվեն ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության վերաբերյալ հատուկ օրենսդրության ընդունման և կատարման քաղաքականության միջոցով:

Հոդված 13

70. Հիմնվելով իր տրամադրության տակ առկա տեղեկության վրա՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ այս հոդվածի իրականացումը ենթակա չէ հատուկ դիտարկումների:

Հողված 14

71. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ Հայաստանի օրենսդրությունը ճանաչում է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքը՝ սովորելու իրենց մայրենի լեզուն, օրինակ՝ «Լեզվի մասին» օրենքը (2-րդ հոդված), որն ընդգծում է, որ Հայաստանի տարածքում հայերենը հանդիսանում է կրթության և ուսուցման լեզու է, ապահովում է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համայնքներում այդ փոքրամասնությունների մայրենի լեզվով ընդհանուր ուսուցում կազմակերպելու հնարավորությունը՝ որպես պետական ծրագրի մաս և պետական օժանդակությամբ՝ հայերենի պարտադիր ուսուցմամբ: Խորհրդատվական կոմիտեն, ինչևէ, այս դրույթը բավական պարզ չի համարում (մասնավորապես ազգային փոքրամասնություններից նվազագույն քանակով աշակերտներ կարիք ունեն մասն կրթությամբ ապահովվելու) և խորհուրդ է տալիս իշխանություններին ձեռնարկել բոլոր անհրաժեշտ օրենսդրական և այլ միջոցառումները՝ հստակեցնելու համար այն պայմանները, որոնց առկայությամբ վերոհիշյալ իրավունքը հնարավոր կլինի իրականացնել:

72. Խորհրդատվական կոմիտեի համար ցավալի է, որ կան ազգային փոքրամասնություններին պատկանող աշակերտների համար սակավաթիվ դպրոցներ (միայն մի քանի ռուսական դպրոցներ կան և ոչ մի հատ՝ այլ ազգային փոքրամասնությունների համար), և հազիվ թե կան փոքրամասնության լեզվի ուսուցմամբ դասարաններ: Բացառությամբ ռուսերենի, որը դասավանդվում է դպրոցների մեծ մասում, քրդերենը դասավանդվում է միայն այդ փոքրամասնությանը պատկանող բավարար մեծ քանակությամբ աշակերտների բնակավայրերի մի քանի դասարաններում, մինչդեռ հունարենը և ասորերենը դասավանդվում են մի քանի դպրոցներում՝ որպես ոչ պարտադիր առարկաներ:

Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է Երևանի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետում արաբերեն, թուրքերեն և պարսկերեն բաժինների առկայությունը: Ինչևէ, ազգային զեկույցի համաձայն կրթության բնագավառում ուսուցման լեզվի 98.1 %-ը հայերենն է, ուսանողների 1.7 %-ը ստանում են կրթություն ռուսերենով, իսկ 0.2 %-ը՝ այլ լեզուներով:

73. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ռուսական փոքրամասնությունը ավելի մեծ հնարավորություն ունի կրթություն ստանալու իր մայրենի լեզվով նախադպրոցական, միջնակարգ և համալսարանական մակարդակներով: Քրդերենը, եբրայերենը, հունարենը և լեհերենը դասավանդվում են նախադպրոցական մակարդակով հատուկ կիրակնօրյա դասարաններում՝ համապատասխան համայնքների կողմից ձեռնարկված միջոցառումների շնորհիվ:

Ակնհայտ է, որ նույնիսկ չնայած օրենքը նախատեսում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուն և պատմությունը ուսումնասիրող կիրակնօրյա և այլ կամընտիր դասարանների համար նման միջոցառումներ, այնուամենայնիվ, դրանք շատ թույլ են և դժվարությամբ են գործում պետական աջակցության բացակայության պատճառով:

Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ, չնայած գերակշռող դժվարություններին, ազգային փոքրամասնությունների որոշ ներկայացուցիչներ մատնանշում են, որ նրանք բավարարված կլինեն, եթե պետությունը օժանդակի բազմալեզու դպրոցներին:

74. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց որոշ մասը կրթության համար նախընտրում է ռուսերենը ավելի հաճախ, քան իր սեփական լեզուն՝ այն պատճառաբանությամբ, որ իրենք արդեն գիտեն ռուսերենը և այդ լեզվով ուսումը իրենց մատչելի է: Ավելին, ազգային փոքրամասնություններին պատկանող որոշ անձինք նշել են հայերեն սովորելու

դժվարությունները, մասնավորապես, այդ լեզվով դասագրքերի սակավության պատճառով: Գիտակցելով, որ պետական լեզուն հնարավոր է, որ խրախուսի ինտեգրացիան և արդյունավետ մասնակցությունը հասարակական կյանքին, այդպիսի անձինք ակնկալում են այդ ոլորտում ընդլայնված պետական աջակցություն: Խորհրդատվական կոմիտեն կոչ է անում իշխանություններին տարբեր ազգային փոքրամասնությունների լեզվական պահանջները քննության առնել և փորձել գտնել լավագույն լուծումներ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների հետ համագործակցությամբ:

75. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ բացի առավել տարածված ֆինանսական, վարչական և տեխնիկական դժվարություններից, ամենաբարդ հիմնախնդիրներից մեկը համապատասխան որակավորմամբ ուսուցիչների պակասն է: Խորհրդատվական կոմիտեն կրկին նշում է կառավարության վերոհիշյալ նախաձեռնությունը՝ ստեղծել քվոտաներ ազգային փոքրամասնությունների ուսանողների բարձրագույն կրթության համար (տես 67-րդ կետը): Խորհրդատվական կոմիտեն նաև նկատի է առնում այդ քվոտաներով շահագրգռված ուսանողների հետ համաձայնագրերի կնքումը. համաձայնագրեր, որոնց ուժով նրանք կնախաձեռնեն աշխատել մի քանի տարի որպես մայրենի լեզվի ուսուցիչներ իրենց համայնքում: Խորհրդատվական կոմիտեն գնահատում է, որ իշխանությունները ծրագրում են մինչև 2005թ. ընկած ժամանակահատվածը «Կրթական քաղաքականության պետական ծրագրի» շրջանակներում հրատարակել ակադեմիական առարկաների վերաբերյալ դասագրքեր փոքրամասնությունների լեզուներով:

76. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ասորիները և եզդիները, որոնք չունեն բարեկամ-աջակից պետություն, բավարարված չեն այս բնագավառում, և այդ պատճառով խրախուսվում են իշխանությունները՝ ձեռնարկելու լրացուցիչ միջոցներ՝ օգնելու նրանց և հաստատելու նրանց լեզվական ինքնությունը:

Հոդված 15

77. Ազգային փոքրամասնության պատկանող անձանց հասարակական կյանքին մասնակցելու կապակցությամբ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ չնայած այս հարցի վերաբերյալ իշխանությունների բացահայտ դիրքորոշմանը՝ էական ջանքեր են անհրաժեշտ այս իրավունքը արդյունավետ իրականացնելու համար: Օրինակ՝ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունները ներկայացված չեն խորհրդարանում կամ որևէ այլ կառավարական մարմնում: Նույնիսկ եթե չկա դա արգելող օրենք, ապա գոյություն չունի այդպիսի անձանց համար խորհրդարան մուտքը խրախուսող և, ընդհանուր առմամբ, նաև իշխանության այլ ճյուղերում ընդգրկելու մասին դրույթներ: Պարզ է, որ ոչ նոր ընտրական օրենսգիրքը, ոչ էլ տեղական ինքնակառավարման մասին օրենքի նախագիծը չեն պարունակում դրույթներ հասարակական կյանքին այդպիսի անձանց մասնակցությունը կատարելագործելու վերաբերյալ: Խորհրդատվական կոմիտեն ողջունում է այն փաստը, որ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող որոշ անձինք զբաղեցնում են պաշտոններ տեղական և տարածքային կառավարման մարմիններում: Չնայած Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ հատուկ միջոցներ են անհրաժեշտ ձեռնարկել, որպեսզի ապահովվի ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց արդյունավետ մասնակցությունը հասարակական կյանքին:

78. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները ցանկանում են ավելի մոտ ներգրավված լինել իրենց վրա ազդեցություն ունեցող որոշումների կայացմանը: Նրանք շեշտում են, որ խորհրդատվության ներկա միջոցները, մասնավորապես, ազգային փոքրամասնությունների համակարգող խորհուրդը և/կամ ազգությունների միությունը բավարար արդյունավետ չեն:

79. Ինչ վերաբերում է Համակարգող խորհրդին, որը որպես խորհրդակցական մարմին ստեղծվել է 2000թ. մարտին՝ նախագահի կողմից, Ազգային փոքրամասնությունների առաջին համագումարի լույսի ներքո, ազգային փոքրամասնությունները հույս ունեն, որ այդ մարմնի կարգավիճակը և գործողության ժամկետը կպարզեցվեն, և այն կապահովվի համապատասխան շինություններով: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ այս խորհուրդը, որը կազմված է 11 տարբեր ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներից, ղեկավարվում է քաղաքացիական ծառայող և նախագահի խորհրդական հանդիսացող անձի կողմից, և որ նրա լիազորությունները բավական սահմանափակ են: Նմանապես, Խորհրդատվական կոմիտեն հայտնաբերել է փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների շրջանում մի շարք տարածայնություններ և դժվարություններ: Բացի դրանից, թվում է՝ արդեն գոյություն ունեցող ազգային փոքրամասնությունների 12 մշակութային կազմակերպություններից բաղկացած Ազգությունների միության հետ մեկտեղ այդ խորհրդի ստեղծումը լարվածության պատճառ է:

80. Ընդհանրապես Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց միջև համաձայնության պակասը արդյոք իրականում օգնում է թե ոչ այդ ներկայացուցչական մարմինները իրենց վիճակը բարելավելուն, հետևաբար պարզ է, որ կառավարությունը պետք է ուղղակի երկխոսություն հաստատի ոչ միայն Համակարգող խորհրդի և Ազգությունների միության հետ, այլ նաև առանձին ազգային փոքրամասնություններ ներկայացնող կազմակերպությունների հետ՝ նրանց առանձնահատուկ պահանջումները պարզելու և անմիջապես գործելու նպատակով:

81. Կառավարության տեսակետից՝ Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների խնդիրները առնչվում են տարբեր իրավասու իշխանություններին՝ իրական համագործակցության կամ բոլոր ծրագրած միջոցների իրագործման հայեցակարգի բացակայության պայմաններում: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ, չնայած իշխանությունների ձեռնարկած այդ հատուկ միջոցներին և այդ հարցի վերաբերյալ կառավարության դիրքորոշմանը, գոյություն չունի ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանությանը նվիրված ամբողջովին մշակված պետական քաղաքականություն: Ըստ Խորհրդատվական կոմիտեի՝ դա հատկապես անհանգստացնում է, երբ դժվարություններ են առաջանում Հայաստանի տարբեր պետական մարմինների միջև կապ պահպանելու հարցում:

82. Այս ենթատեքստում Խորհրդատվական կոմիտեն բավարարվածությամբ նշում է, որ իշխանությունները վերջերս գիտակցել են, որ թերություններ առկա են: Նրանք հայտարարեցին իրենց մտադրությունը՝ ներկայացնելու իրավական և ինստիտուցիոնալ կարգավորումներ՝ հնարավորինս շուտ օժանդակելու ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց ներգրավմանը իրենց վերաբերյալ որոշումների կայացման գործում: Խորհրդատվական կոմիտեն մասնավորապես նշում է իր մտադրությունը՝ ընդունելու հատուկ օրենք և հիմնելու կառավարական մարմին, որը պատասխանատու կլինի ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության համար, ինչպես նաև իրագործելու միջոցներ՝ այս բնագավառում համակցված քաղաքականություն իրականացնելու նպատակով: Համաձայն ազգային զեկույցի՝ նման կառույցներ նույնպես պետք է ստեղծվեն տեղական և տարածքային վարչակազմերի մակարդակով: Բացի դրանից՝ ակնհայտ է, որ ազգային փոքրամասնությունների մասին օրենքի նախագիծը կպարունակի դրույթներ, որոնք կերաշխավորեն ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ քաղաքական կյանքին մասնակցելու իրավունք: Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունները ողջունում են այդ միջոցները և մեծ ակնկալիքներ ունեն այդ նոր մարմինների հետ իրենց ապագա համագործակցությունից:

Ակնկալվում է, որ դա կհանգեցնի այդպիսի մասնակցության գործնական փոփոխությունների, որը կօժանդակի այդ անձանց շահագրգռվածությունը:

Հոդված 16

83. Հիմնվելով իր տրամադրության տակ առկա տեղեկության վրա՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ այս հոդվածի կատարումը ենթակա չէ հատուկ դիտարկումների:

Հոդված 17

84. Չնայած հարևան որոշ երկրների սահմանների հատման մասնակի սահմանափակումներին՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ Հայաստանի իշխանությունները պետք է երաշխավորեն, որ այդ վիճակը չպետք է խոչընդոտ լինի ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ միջսահմանային շփումներ հաստատելու և պահպանելու իրավունքի համար:

Հոդված 18

85. Խորհրդատվական կոմիտեն ողջունում է այն փաստը, որ Հայաստանը հանդիսանում է ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանությանը նվիրված մի շարք երկկողմ պայմանագրերի և մշակութային համաձայնագրերի մասնակից /Բուլղարիա, Ռուսաստանի Դաշնություն, Վրաստան, Հունաստան, Ղազախստան, Լիբանան, Ռումինիա և Ուկրաինա/:

Խորհրդատվական կոմիտեն խրախուսում է, որ Հայաստանի իշխանությունները երաշխավորեն, որ այս համաձայնագրերի կատարման մեխանիզմները կօգնեն հիշատակված անձանց արդյունավետ պաշտպանությունը կատարելագործելուն:

86. Մեծ նշանակություն տալով պետությունների միջսահմանային համագործակցությանը՝ որպես ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության միջոցների՝ Խորհրդատվական կոմիտեն ցավում է, որ Հայաստանի նման համագործակցությունը չի կարող զարգանալ բոլոր հարևանների հետ: Նա հույս է հայտնում, որ իրավացի և տևական քաղաքական կարգավորումը թույլ կտա լուծել առկա հիմնախնդիրները՝ *inter alia* ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց շահերից ելնելով:

Հոդված 19

87. Հիմնվելով իր տրամադրության տակ առկա տեղեկության վրա՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ այս հոդվածի կատարումը ենթակա չէ հատուկ դիտարկումների:

IV. ԽՈՐՀՐԳԱՏՎԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

88. Խորհրդատվական կոմիտեն հավատում է, որ ներքոնշյալ հիմնական եզրահանգումները և մեկնաբանությունները օգտակար կլինեն կառավարության և ազգային փոքրամասնությունների միջև երկխոսության շարունակության համար, որին Խորհրդատվական կոմիտեն պատրաստ է աջակցել:

3-րդ հոդվածի առնչությամբ

89. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ Հայաստանի օրենսդրությունը պարունակում է որոշակի դրույթներ, որոնք առանձահատուկ են ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության համար: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ կարևոր է ստեղծել ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համապատասխան պաշտպանությունն ապահովելու համար ճկուն օրենսդրական շրջանակ և խրախուսում է իշխանություններին՝ ձեռնարկել բոլոր անհրաժեշտ ջանքերը այս կապակցությամբ՝ շահագրգիռ անձանց հետ խորհրդակցելով:

90. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ անորոշության մակարդակով գոյություն ունի «ազգային փոքրամասնություն» հասկացության, ինչպես նաև Հայաստանի իշխանությունների կողմից որպես ազգային փոքրամասնություններ ճանաչված խմբերի ընկալում, մասնավորապես, երբ այդպիսի խմբերը չունեն ներկայացուցչական կազմակերպություններ: Նմանապես, Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ գոյություն ունի որոշակի վեճ քրդերի և եզդիների ազգային պատկանելության հարցում: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ այս ոլորտում նախատեսված օրենսդրական միջոցառումների ենթատեքստում և վերջին մարդահամարի լույսի ներքո իշխանությունները պետք է կատարեն անհրաժեշտ հստակեցումներ՝ հաշվի առնելով շահագրգիռ անձանց արտահայտած դիրքորոշումը: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ հնարավոր կլինի քննարկել այլ խմբերին պատկանող անձանց ընդգրկումը, նաև՝ անհրաժեշտության դեպքում ոչ քաղաքացիների ընդգրկումը, Շրջանակային կոմիտեի հայի կիրառման ոլորտում՝ հողված առ հողված սկզբունքի հիման վրա:

4-րդ հոդվածի առնչությամբ

91. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ Հայաստանում ձգձգվել է մարդու իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտի ստեղծումը, և ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց պաշտպանության շահերից ելնելով՝ *համարում է*, որ իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն բոլոր ջանքերը՝ արագացնելու այդ ինստիտուտի ստեղծումը:

92. Մինչդեռ, նշելով, որ Հայաստանի դատարաններում, ըստ տեղեկությունների, չեն գրանցվել անձանց էթնիկ ծագման վրա հիմնված խտրականության վերաբերյալ գործերով բողոքներ, Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ իշխանություններն ունեն միայն խիստ սահմանափակ տեղեկություն անխտրականության վերաբերյալ օրենսդրության գործնական կիրառման մասին: Գիտակցելով, որ, չնայած այլ աղբյուրներից առկա խտրականության վերաբերյալ որոշ գործերի առկայությանը, Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ անհրաժեշտ է այս ոլորտի վիճակը մոնիտորինգի ենթարկել:

93. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող անձանց և մեծամասնության միջև ամբողջական և արդյունավետ հավասարությունը պաշտպանելու համար լրացուցիչ միջոցների ձեռնարկում է պահանջվում կրթության, մշակույթի և հասարակական կյանքի մասնակցության ոլորտներում: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ Հայաստանի իշխանությունները պետք է առաջնահերթ դարձնեն իրենց քայլերը վերոհիշյալ ոլորտների կապակցությամբ:

5-րդ հոդվածի առնչությամբ

94. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ, համաձայն ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների, պետական աջակցությունը իրենց մշակույթի և

ազգային ինքնության պահպանման և զարգացման համար բավարար չէ: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ, չնայած պետության տնտեսական դժվարություններին, իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն լրացուցիչ միջոցներ այս ոլորտում, ներառյալ՝ աջակցելով ազգային փոքրամասնությունների համար կրթական կենտրոն ստեղծելուն:

95. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ ազգային փոքրամասնություններին մշակույթի ոլորտում աջակցելու առաջարկը վերջերս կատարվել է ինստիտուցիոնալ և օրենսդրական նախաձեռնությամբ: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ այդ միջոցառումները պետք է ընդունվեն և իրականացվեն որքան հնարավոր է շուտ՝ երաշխավորելով, որ իրավասու մարմինների և շահագրգիռ անձանց միջև պարբերական խորհրդակցության ավելի լավ համակարգում գոյություն ունի:

6-րդ հոդվածի առնչությամբ

96. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ ներկայումս հանդուրժողականության և երկխոսության մթնոլորտը գերակայում է Հայաստանում բնակվող տարբեր էթնիկ խմբերի միջև, բայց նշում է, որ մարդու իրավունքների որոշ կազմակերպություններ շեշտում են կրոնական հանդուրժողականության ոլորտում թերությունները: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ իշխանությունները պետք է կենտրոնացնեն իրենց ջանքերը այս ոլորտում երկխոսությունը և հանդուրժողականությունը կատարելագործելու նպատակով:

97. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ եզրիների նկատմամբ խտրական վերաբերմունքի վերաբերյալ տեղեկություն գոյություն ունի, մասնավորապես՝ այդպիսի վերաբերմունք՝ տեղական իշխանությունների կողմից, ոստիկանության կողմից այդ փոքրամասնությանը պատկանող անձանց նկատմամբ թշնամական կամ կամայական գործողություններ կատարելու կապակցությամբ ուշադրության պակասը: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ եթե նույնիսկ այս դեպքերը հազվագյուտ են, այնուամենայնիվ, իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ կանխելու այդպիսի միջադեպերը՝ խրախուսելով շահագրգիռ անձանց՝ այդպիսի դեպքերի վրա հրավիրել իշխանությունների ուշադրությունը և ապահովել տուժածների պաշտպանությունը:

9-րդ հոդվածի առնչությամբ

98. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ չնայած օրենքով երաշխավորված է զանգվածային լրատվության միջոցներին ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց մատչելիությունը, այնուամենայնիվ, գոյություն ունեն թերություններ և օրենսդրական, և գործնական մակարդակներով: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ իշխանությունները պետք է առաջնահերթ կարգով ձեռնարկեն միջոցներ՝ զանգվածային լրատվության միջոցները փոքրամասնությունների համար մատչելի դարձնելու և այդտեղ նրանց ներկայությանը նպաստող հնարավորությունների ընդլայնման համար, որպեսզի լիովին իրագործեն այս ոլորտում Շրջանակային կոնվենցիայով պաշտպանվող իրավունքները:

99. Խորհրդատվական կոմիտեն *գտնում է*, որ հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին օրենքը չափազանց սահմանափակ է հանրային զանգվածային լրատվության մեջ փոքրամասնության լեզուների կիրառման համար, մասնավորապես՝ հանրային հեռուստատեսությունում: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն անհրաժեշտ միջոցներ, ներառյալ՝ օրենսդրական մակարդակով, հանրային հեռուստատեսության և ռադիոձառայությունների ոլորտներում՝

փոքրամասնությունների լեզուների հեռարձակման համար հատկացված ժամանակը ավելացնելու նպատակով:

100. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ մասնավոր էլեկտրոնային կամ տպագիր մամուլ հիմնադրելու վերաբերյալ ազգային փոքրամասնություններին առաջարկված աջակցությունը անբավարար է: Խորհրդատվական կոմիտեն *համարում է*, որ իշխանությունները պետք է քննարկեն իրավիճակը և սահմանեն այդպիսի աջակցության ավելացման ձևերն ու միջոցները, երբ մշակում կամ ընդունում են զանգվածային լրատվության միջոցների պետական աջակցության մասին օրենք: Մասնավորապես՝ ուշադրության է արժանի այն, որ պետք է շահագրգիռ անձանց հետ խորհրդակցության միջոցով համապատասխանեցվեն օգնությունը կարիքներին և արդյունքները ամփոփվեն տարբեր ազգային փոքրամասնությունների միջև:

10-րդ հոդվածի առնչությամբ

101. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ հստակության պակաս կա Հայաստանի օրենսդրության մեջ վարչական իշխանությունների հետ հարաբերություններում փոքրամասնությունների լեզուները օգտագործելու իրավունքի կապակցությամբ և նշում է, որ համաձայն իշխանությունների՝ նման հնարավորություն գոյություն ունի ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց զանգվածային բնակեցման շրջաններում: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ այս հնարավորությունը չպետք է միայն թողնել իշխանությունների հայեցողությանը և համապատասխան միջոցներ պետք է ձեռնարկվեն, ներառյալ՝ օրենսդրական մակարդակով, այս իրավունքի արդյունավետ կիրառումը երաշխավորելու համար:

102. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները համարում են, որ «Լեզվի մասին» օրենքի կողմից փոքրամասնությունների լեզուների պաշտպանությունը անբավարար է: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է ուսումնասիրեն իրավիճակը՝ շահագրգիռ անձանց հետ համագործակցելով, և ձեռնարկեն համապատասխան միջոցներ նրանց լեզվական կարիքները բավարարելու համար:

11-րդ հոդվածի առնչությամբ

103. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ հստակության պակաս կա Հայաստանի օրենսդրության մեջ՝ կապված տեղագրական նշաններում փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործման հնարավորության կապակցությամբ: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ, չնայած այն փաստին, որ որևէ արձագանք չի ստացվել շահագրգիռ անձանցից, իշխանությունները պետք է լրացնեն իրենց օրենսդրությունը, որ երաշխավորեն Շրջանակային կոնվենցիայի համապատասխան դրույթների արդյունավետ կատարումը:

12-րդ հոդվածի առնչությամբ

104. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համար կրթության ոլորտում գոյություն չունի ակտիվ պետական քաղաքականություն, և որ վերջիններիս նախաձեռնությունների համար պետության կողմից առաջարկված օժանդակությունը անբարար է: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները այս ոլորտում պետք է ցուցաբերեն ավելի մեծ պատրաստակամություն, որպեսզի երաշխավորեն այդ անձանց իրավահավասարությունը կրթության մատչելիության կապակցությամբ, և որ նրանք իրագրել լինեն իրենց

մշակույթին, պատմությանը, լեզուներին և ավանդույթներին այնպես, ինչպես մեծամասնությունը:

105. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ փոքրամասնությունների լեզուներով դասավանդվող դպրոցների համար կա ուսուցիչների, հատուկ դասավանդման ծրագրերի և դասագրքերի պակաս: Կոմիտեն նաև մտահոգված է, որ կա ազգային փոքրամասնություններին պատկանող երեխաների համար նախադպրոցական հիմնարկների պակաս: Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ ասորիները և եզդիները որոշակի առումով հանդիպում են այդպիսի դժվարությունների, և որոշ դեպքերում եզդի երեխաները խտրական վերաբերմունքի են ենթարկվում որոշ աշակերտների և ուսուցիչների կողմից: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է ձեռնարկեն անհրաժեշտ միջոցները այդ թերությունները բացառելու նպատակով:

106. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ կրթության մատչելիության բնագավառում համապատասխան նախաձեռնություններ են ցուցաբերվել վերջերս, և համարում է, որ իշխանությունները դրանք պետք է հետագայում ևս զարգացնեն և փորձեն, որպես ներկա օրենսդրական գործընթացի մաս և խորհրդակցելով շահագրգիռ անձանց հետ, առկա դժվարությունները հաղթահարող լուծումներ գտնել:

14-րդ հոդվածի առնչությամբ

107. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ Հայաստանի օրենսդրությունը բավարար պարզ չէ՝ կապված այն պայմանների հետ, որոնք երաշխավորում են ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ իրենց մայրենի լեզուն սովորելու իրավունքը իրագործելուն: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է ուշադրություն դարձնեն այս հարցի վրա և կատարեն անհրաժեշտ պարզեցումներ Շրջանակային կոնվենցիային համաձայն՝ նաև օրենսդրության մեջ փոփոխություն մտցնելով:

108. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ ցավալի է՝ կան սակավաթիվ դպրոցներ և դասարաններ, որոնք կրթություն են տալիս փոքրամասնության լեզվով և նշում է, որ այդ բնագավառում փոքրամասնությունների ցուցաբերած նախաձեռնությունները լիարժեք օժանդակություն չեն ստանում պետության կողմից: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է լրացուցիչ միջոցներ ձեռնարկեն՝ հաշվի առնելով տարբեր ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց յուրահատուկ կարիքները՝ առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնելով ասորիների և եզդիների դրությամբ: Միևնույն ժամանակ ավելի լայն օժանդակություն է անհրաժեշտ հայերենի դասավանդման առումով՝ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց հայկական հասարակության մեջ ավելի լավ ինտեգրմանը աջակցելու համար:

15-րդ հոդվածի առնչությամբ

109. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ կայուն ջանքեր են պահանջվում՝ կապված հասարակական կյանքին ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց մասնակցության հետ և, մասնավորապես, նրանց վերաբերյալ որոշումների հետ: Ողջունելով, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող որոշ անձինք տեղական և տարածքային իշխանության մարմիններում զբաղեցնում են պաշտոններ, Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ պահանջվում են հետագա ջանքեր՝ պետական գործերում ազգային փոքրամասնությունների արդյունավետ մասնակցությունը երաշխավորելու նպատակով:

110. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության վերաբերյալ գոյություն չունի իրական քաղաքականություն, և նշում է, որ կան հաղորդակցման դժվարություններ իրավասու մարմինների միջև: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության համար պատասխանատու կառավարական մարմնի հիմնումը, ինչպես դա ծրագրված է կառավարության կողմից, կօգնի այս բնագավառում համակցված քաղաքականություն զարգացնելուն:

111. Խորհրդատվական կոմիտեն գտնում է, որ գոյություն ունեն դժվարություններ իշխանությունների և ազգային փոքրամասնությունների կազմակերպությունների միջև երկխոսության ոլորտում, որոնց ներկայացուցիչները կարծիք են արտահայտում, որ խորհրդակցությունների համար առկա կարգավորումները բավարար չափով արդյունավետ չեն: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ ի լրումն Համակարգող խորհրդի և ազգությունների միության՝ կառավարությունը պետք է պահպանի ուղղակի երկխոսություն տարբեր փոքրամասնություններ ներկայացնող կազմակերպությունների հետ՝ նրանց յուրահատուկ պահանջներին ծանոթ լինելու և անմիջապես գործելու նպատակով:

17-րդ հոդվածի առնչությամբ

112. Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ այն հանգամանքը, որ որոշ հարևան երկրների սահմանների հատման գոյություն ունեցող մասնակի սահմանափակումները չպետք է խոչընդոտ հանդիսանան ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ միջսահմանային շփումներ հաստատելու և պահպանելու իրավունքի համար:

18-րդ հոդվածի առնչությամբ

113. Խորհրդատվական կոմիտեն ցավալի է համարում այն, որ զարգացող սահմանային համագործակցությունը հնարավոր չէ Հայաստանի բոլոր հարևան երկրների հետ: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իրավացի և տևական քաղաքական կարգավորումը թույլ կտա լուծել առկա հիմնախնդիրները նաև ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց շահերից ելնելով:

VI. ԵԶՐԱՓՈՒԿ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

114. Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ ներքոնշյալ եզրափակիչ դրույթները հավատ կներշնչեն սույն կարծիքի նկատմամբ, և դրանք կարող են ծառայել որպես հիմք Նախարարների խորհրդի ընդունած համապատասխան եզրակացությունների և երաշխավորությունների համար:

115. Խորհրդատվական կոմիտեն ողջունում է ներկայումս Հայաստանում գերակայող մշակութային ներդաշնակությունը, հարգանքը և փոխըմբռնումը և նշում է Հայաստանի ջանքերը Շրջանակային կոնվենցիան իրագործելու ուղղությամբ: Չնայած ներկայումս կան բազմաթիվ թերություններ, մասնավորապես՝ կրթության, զանգվածային լրատվության միջոցներին մատչելիության, հասարակական կյանքում փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործման և հասարակական հարաբերություններում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց մասնակցության բնագավառներում:

116. Օրենսդրական մակարդակով, հաշվի առնելով ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանությամբ հատուկ ապահովվող սահմանափակ թվով դրույթները, Խորհրդատվական կոմիտեն ուշադրություն է հրավիրում, որ անհրաժեշտ է հաստատել

համապատասխան իրավական հիմք, և այդ կապակցությամբ Հայաստանի իշխանություններին մեծապես խրախուսում է լրացնել և ընդլայնել գոյություն ունեցող օրենսդրական նախաձեռնությունները: Ինստիտուցիոնալ մակարդակով հատուկ կառավարական մարմնի ստեղծումը կօժանդակի իրավասու պետական մարմինների միջև ավելի սերտ համագործակցության հաստատմանը և հնարավոր կդարձնի այդ բնագավառում իրական պետական քաղաքականության զարգացումը:

117. Կապված պրակտիկայի հետ՝ Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ, չնայած կառավարության արտահայտած թափանցիկությանը, այնուամենայնիվ, հետագա քայլերի ձեռնարկում է պահանջվում ազգային փոքրամասնությունների մշակույթի և ազգային ինքնության պահպանմանը և զարգացմանն ուղղված հնարավոր պայմանների իրականացման համար: Այս ոլորտում իշխանությունները, որքան հնարավոր է շուտ, պետք է իրականացնեն իրենց վերջին նախաձեռնությունները՝ ուղղված ազգային փոքրամասնություններին պետության աջակցությունը ամրապնդելուն, ներառյալ ազգային փոքրամասնությունների համար մշակութային կենտրոն ստեղծելուն:

118. Անհրաժեշտ են նաև հետագա ջանքեր զանգվածային լրատվության միջոցները ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համար մատչելի դարձնելու համար: Չնայած այդ իրավունքը երաշխավորված է օրենքով, այսուհանդերձ, ներկա դրությունը անբավարար է թե օրենսդրական մակարդակով, թե գործնականում: Հասարակական ռադիոժառայություններում փոքրամասնությունների լեզուներով հաղորդումներին հատկացված հեռարձակման ժամանակը պետք է ավելացվի, հատկապես՝ հեռուստատեսությունում, ներառյալ համապատասխան օրենսդրական դրույթների ընդունումը: Պետք է պետության կողմից ավելի մեծ աջակցություն ցուցաբերվի ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կողմից մասնավոր էլեկտրոնային և տպագիր մամուլի ստեղծման գործում:

119. Խորհրդատվական կոմիտեն նշում է կրթության բնագավառում առկա թերությունները՝ հատկապես փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցման հետ կապված: Խորհրդատվական կոմիտեն համարում է, որ իշխանությունները պետք է ցուցաբերեն ավելի մեծ պատրաստակամություն այդ բնագավառում՝ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համար կրթության բնագավառում իրավահավասարություն ապահովելու և օժանդակելու թե փոքրամասնության, թե մեծամասնության համար իրենց մշակույթին, պատմությանը, լեզուներին և ավանդույթներին իրազեկ լինելուն: Այս բնագավառում առավել մեծ ուշադրության կարիք ունեն ասորիները և եզդիները:

120. Խորհրդատվական կոմիտեն այն կարծիքին է, որ Շրջանակային կոնվենցիայի կատարումը հաջող չի լինի առանց ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ իրենց վերաբերյալ որոշումների ընդունման գործին մասնակցության: Խորհրդատվական կոմիտեն հավատում է, որ իշխանությունները պետք է ընդլայնեն այդ անձանց հետ խորհրդակցության ձևերը և առանց հապաղման իրագործեն դրա կապակցությամբ ծրագրած ինստիտուցիոնալ միջոցառումները: